

KONSTITUTSIYAVIY ISLOHOTLARNING DAVLAT
HOKIMIYATIDA TUTGAN O‘RNI VA AHAMIYATI

Amirkulova Ra’nogul Ixtiyor qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining davlat hokimiyati tizimini demokratlashtirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Parlament nazorati, ijro hokimiyatining hisobdorligi, sud-huquq kafolatlari va mahalliy boshqaruvdagi institutsional o‘zgarishlarning mazmuni inson qadri, qonun ustuvorligi hamda ijtimoiy davlat tamoyillari bilan uzviy bog‘liqlikda yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Konstitutsiya, davlat hokimiyati, hokimiyatlar bo‘linishi, parlament nazorati, ijtimoiy davlat, inson qadri, hisobdorlik, huquqiy madaniyat.

Abstract. This thesis examines the impact of the 2023 revised Constitution of Uzbekistan on the transformation of public authority. It discusses parliamentary oversight, executive accountability, judicial safeguards and local governance through the principles of human dignity, the rule of law and the social state.

Keywords: Constitution, public authority, separation of powers, parliamentary oversight, social state, human dignity, accountability, legal culture.

Аннотация. В тезисе анализируется влияние Конституции Республики Узбекистан в новой редакции 2023 года на развитие системы государственной власти. Рассматриваются парламентский контроль, подотчётность исполнительной власти, судебно-правовые гарантии и

местное управление в контексте достоинства человека, верховенства права и принципа социального государства.

Ключевые слова: Конституция, государственная власть, разделение властей, парламентский контроль, социальное государство, достоинство человека, подотчётность, правовая культура.

Konstitutsiya — davlatning huquqiy qiyofasini belgilaydigan oliy hujjatgina emas, balki jamiyatning adolat, erkinlik va taraqqiyot haqidagi mushtarak irodasini ifodalovchi mezondir. Uning hayotiy kuchi tantanali qoidalarining mavjudligida emas, balki ana shu qoidalarining davlat idoralari faoliyatida, fuqarolarning kundalik turmushida va inson huquqlarini himoya qilish amaliyotida nechogʻli roʻyobga chiqishida namoyon boʻladi. Shu maʼnoda 2023-yilgi konstitutsiyaviy yangilanishlarni davlat hokimiyatining tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish bilan bir qatorda, uning jamiyat oldidagi masʼuliyatini qayta anglash jarayoni sifatida baholash mumkin.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning markaziy gʻoyalardan biri davlat va inson oʻrtasidagi munosabatlarni inson qadri ustuvorligi asosida talqin etishdir. Davlat hokimiyati xalq manfaatlarini ifodalashi, huquq va erkinliklarni taʼminlashga xizmat qilishi, oʻz vakolatlarini esa Konstitutsiya hamda qonun doirasida amalga oshirishi lozim. Bunday yondashuv davlat boshqaruvining samaradorligini faqat qabul qilingan qarorlar soni bilan emas, ularning inson hayotiga keltirgan amaliy foydasi bilan ham baholash zarurligini koʻrsatadi.

Davlat hokimiyati tizimidagi muvozanat, avvalo, qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatining oʻzaro tiyib turish hamda hamkorlik mexanizmlarida namoyon boʻladi. Hokimiyatlar boʻlinishi bir-biridan uzilgan institutlar faoliyatini emas, aksincha, umumiy konstitutsiyaviy maqsad yoʻlida vakolatlarining aniq chegaralanishi va masʼuliyatning taqsimlanishini anglatadi. Shu bois konstitutsiyaviy islohotlarning haqiqiy mezoni huquqiy normalarning yangilanishi bilan birga ularning izchil ijro etilishidir.

Bu jarayonda Oliy Majlisning o'рни alohida ahamiyat kasb etadi. Parlament xalq vakilligi organi sifatida qonun ijodkorligi bilan cheklanib qolmasdan, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari yuzasidan ochiq muhokama yuritish, ijro hokimiyati faoliyati ustidan parlament nazoratini amalga oshirish va jamoatchilik ehtiyojlarini huquqiy yechimlarga aylantirish vazifasini ham bajaradi. Parlament eshituvlari, deputatlik so'rovlari va qonun loyihalarining jamoatchilik muhokamasi samarali ishlagan taqdirdagina vakillik demokratiyasi mazmun bilan boyiydi.

Konstitutsiyaviy islohotlar ijro hokimiyatiga nisbatan ham yangicha talabni ilgari suradi: boshqaruv qarori tushunarli, asosli va natijasi uchun javob beriladigan bo'lishi kerak. Vazirlar Mahkamasi va boshqa ijro organlari faoliyatida ochiqlik, qonuniylik hamda fuqarolarning murojaatlariga sezgirlikni kuchaytirish davlatga bo'lgan ishonchning muhim omilidir. Bunda "xalqchil davlat" iborasi shior bo'lib qolmasdan, har bir idoraning kundalik ish uslubida aks etishi zarur.

Mahalliy davlat hokimiyati tizimidagi o'zgarishlar ham mazkur mantiqning uzviy davomidir. Hududning ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarini eng avvalo shu hudud aholisi his qiladi. Shuning uchun mahalliy vakillik organlarining rolini kuchaytirish, hokimlik faoliyatining hisobdorligini ta'minlash va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish boshqaruv qarorlarini hayotga yaqinlashtiradi. Mahalliy darajadagi vakolatlar taqsimoti qanchalik aniq bo'lsa, fuqarolar oldidagi javobgarlik ham shunchalik ravshanlashadi.

Sud hokimiyatining mustaqilligi va inson huquqlarining protsessual kafolatlari esa konstitutsiyaviy tuzumning eng nozik sinov maydonidir. Shaxsning erkinligi, sha'ni va qadr-qimmatiga daxldor masalalarda qonuniylikka qat'iy rioya etilishi davlatning huquqiy tabiatini amalda namoyon qiladi. Qiynoqlarga yo'l qo'ymaslik, noqonuniy ushlab turish va asossiz protsessual bosimdan himoyalash, sudga murojaat qilish imkoniyatlarining kafolatlanishi huquqni muhofaza qiluvchi organlarning

vazifasini faqat huquqbuzarlikka munosabat bildirish emas, balki inson huquqlarini asrash bilan ham bog'laydi.

Shu o'rinda huquqiy davlatning kuchi jazo choralarning qat'iyligida emas, adolat mezonining hamma uchun birdek amal qilishida ekanini ta'kidlash joiz. Qonun fuqarodan itoat talab qilishi bilan birga, davlat organining o'zini ham huquqiy chegaralar ichida tutadi. Aynan ana shu o'zaro mas'uliyat jamiyatda huquqqa hurmat va davlat institutlariga ishonchni mustahkamlaydi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada O'zbekistonning ijtimoiy davlat sifatida belgilanishi islohotlarning insonparvarlik mazmunini yanada yorqinlashtirdi. Ijtimoiy davlat g'oyasi aholining ehtiyojmand qatlamlarini qo'llab-quvvatlash, munosib mehnat sharoitlarini yaratish, ta'lim va tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish kabi yo'nalishlarni davlat siyosatining ustuvor vazifalari bilan bog'laydi. Biroq konstitutsiyaviy kafolatlarning amaliy qiymati ularning tegishli qonunchilik, moliyaviy imkoniyatlar va mas'ul institutlar faoliyati orqali ro'yobga chiqarilishiga bevosita bog'liq.

Mazkur masalada huquqiy ong va huquqiy madaniyatning o'rni ham beqiyosdir. 2019-yil 9-yanvardagi PF–5618-son Farmonda jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishga qaratilgan vazifalar belgilangan. Binobarin, konstitutsiyaviy islohotlarning mazmunini keng jamoatchilikka sodda va ishonchli tushuntirish, ta'lim muassasalarida konstitutsiyaviy bilimlarni chuqurlashtirish, huquqiy targ'ibotni hayotiy misollar bilan boyitish alohida dolzarblik kasb etadi. Huquqini bilgan fuqaro davlat boshqaruvida faolroq ishtirok etadi; mas'uliyatini anglagan fuqaro esa qonun ustuvorligining tayanchiga aylanadi.

Shu jihatdan qaraganda, konstitutsiyaviy islohotlarning ta'sirini faqat yangi vakolatlar yoki qayta tashkil etilgan institutlar bilan o'lchash yetarli emas. Ularning samarasini parlament nazoratining natijadorligi, ijro

organlarining ochiqligi, sud himoyasidan real foydalanish imkoniyati, mahalliy qarorlar qabul qilishda fuqarolar ishtiroki va ijtimoiy huquqlarning ta'minlanishi kabi ko'rsatkichlar orqali izchil baholash maqsadga muvofiq.

Mazkur mulohazalardan kelib chiqib, parlament va mahalliy kengashlar faoliyati yuzasidan jamoatchilikka tushunarli hisobotlar e'lon qilish amaliyotini rivojlantirish, qonun loyihalari muhokamasida bildirilgan takliflarning keyingi taqdirini ochiq ko'rsatish, davlat xizmatchilarining konstitutsiyaviy mas'uliyati bo'yicha amaliy o'quvlarni kuchaytirish hamda sud-huquq kafolatlari haqida aholining xabardorligini oshirish maqsadga muvofiq. Bunday choralar konstitutsiyaviy qoidalar bilan kundalik boshqaruv amaliyoti o'rtasidagi masofani qisqartirishga xizmat qilishi mumkin.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, 2023-yilgi konstitutsiyaviy islohotlar O'zbekistonda davlat hokimiyatini tashkil etish va amalga oshirishning huquqiy asoslarini yangilashga muhim zamin yaratdi. Endigi asosiy vazifa ushbu imkoniyatlarni izchil va adolatli amaliyotga aylantirishdir. Zero, Konstitutsiyaning yuksak qadri uning matnida bitilgan ezgu g'oyalar bilangina emas, balki har bir inson o'z hayotida his etadigan huquqiy himoya, erkinlik va adolat bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir, 2023-yil). <https://lex.uz/docs/6445145>
2. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (1948-yil 10-dekabr). <https://constitution.uz/uz/pages/humanrights>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi PF–5618-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. <https://lex.uz/docs/6257288>
5. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 8-avgustdagi "Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/uz/docs/-6145972>

6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashining
2024-yil 22-iyuldagi 4626-IV-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/7066562>